

Autarkeia

Rivaliteit en zelfgenoegzaamheid in de Griekse cultuur.

Willy Coolsaet, Kok Agora/Pelckmans, Kampen, 1993.

Willy Coolsaet werkt al jaren in stilte aan een oeuvre. Voor het eerst heeft hij een echte uitgever gevonden. Zijn vorige boeken zijn immers vrij amateuristisch van snit. Ze werden in eigen beheer uitgegeven of bij ACCO, niet meteen een betoverend professioneel bedrijf. Nu heeft Kok Agora/Pelckmans zijn laatste boek uitgegeven.

Coolsaet heeft altijd al kwaliteit gebracht, maar moeilijk verkoopbare kwaliteit. Hij is geen mooischrijver en geen trendvolger. Omdat Coolsaet in het verleden al te weinig werd opgemerkt, zou het wel eens kunnen dat de lezer van *Autarkeia* niet direct doorheeft dat er heelwat aan vooraf gaat. Het boek bouwt immers verder. Het is de zoveelste etappe in de constructie van een filosofie van de eindigheid. Dat is zijn thema. Hij heeft het van zijn leermeester Rudolf Boehm. Eindigheid is helemaal niet negatief, een bron van treurnis of een aanleiding tot vlucht. Beperkingen moeten positief geëvalueerd worden. Het zijn gewoon voorwaarden voor menselijkheid.

Maar de westerse cultuur is nu precies een regelrechte ontkenning van die bestaansvoorwaarde. Willy Coolsaet onmaskert die cultuur in al zijn boeken. Ook in zijn talloze artikels werd hij het nooit beu telkens opnieuw te hameren op dezelfde nagel. Nu is hij teruggegaan tot de oude Grieken. Daar stoot hij op de wortels. Het is een passionante reis terug in de tijd. Hij blijft echter niet steken, maar probeert vooral lering te trekken voor onze hedendaagse tijd.

Wie de eindigheid niet aanvaardt, is zelfgenoegzaam. De Griekse cultuur was een zelfgenoegzame cultuur. Zij dacht, vanuit een hautain superioriteitsgevoel, boven de andere uit te steken. Het was een dominerende cultuur, die zichzelf goddelijke dimensies aanmat. Wie zich superieur voelt, heeft schrik voor afhankelijkheid. De zelfgenoegzame Griek wil geen solidariteit. Hij rivaliseert.

De archaische en antieke Griek verheerlijkt zonder omweg de rivaliteit, strijd, oorlog terwille van roem en eer. Achilleus is een typevoorbeeld van opgeschroefde rivaliteit en concurrentie. Vanaf Socrates neemt het ideaal een iets andere vorm aan. Het gaat dan om theoria, een ideaal van zuiver theoretisch weten. Het blijft zelfgenoegzaamheid, want ook in het theoretisch weten wordt de mens volstreekte onafhankelijkheid toegedicht. Men kan dat soort zelfgenoegzame rivaliteit makkelijk begrijpen vanuit de analyse van Marcel Mauss van de potlach. Potlach is een uit de hand gelopen strijd om te geven, telkens meer te geven dan men heeft gekregen. Dat soort perverse gift is eigenlijk een poging om de heel gewone wederkerigheid tussen geven en krijgen te doorbreken. Potlach is uit de hand gelopen rivaliteit, wil roem en eer, heldhaftige onderscheiding. Dat soort perverse is ingegeven door hoogmoed en zelfgenoegzaamheid.

Bij de archaische Grieken is de potlach, het geven om (meer) te geven, strijd om de strijd geworden. De motieven om oorlog te voeren doen er helemaal niet toe. Strijd en roem, daar gaat het om, liefst zonder verantwoordelijkheid. Desnoods moeten de goden daar een handje bij helpen. Bij de klassieke Grieken is dat niet veranderd. Ze begrijpen zichzelf vanuit een aantal tegenstellingen, maar vooral

ontwaart men de zelfgenoegzaamheid: cultuur-natuur, Griek-barbaar, meester-slaaf, burger-vreemdeling, man-vrouw, kind-volwassene, strijder-ambachtsman. De klassieke Griek waardeert heel weinig zogenaamde 'zachte waarden' zoals rechtvaardigheid. Hij heeft het veel meer over het vrij zijn, het zelfbedruipend zijn, het opkomen voor zichzelf, zijn familie en zijn vrienden, het schaden van zijn vijanden. In de opvoeding gaat het om heldendom, niet om humaniteit. Het is een aristocratisch, elitair ideaal. In de seksualiteit merkt men zeer goed het streven naar extreme onafhankelijkheid. De zelfgenoegzame ziet zichzelf als een behoefteeloos wezen. Genot betekent afhankelijkheid van iemand anders. Het is negatief en eigenlijk alleen maar in de liefde voor de knaap te verteren. In de knaap ziet de volwassene man immers zijn eigen ideaalbeeld. Dat kan nog net. Socrates luidde een nieuwe tijd in. Hij reageerde op de rivaliteit. Nochtans wordt de zelfgenoegzaamheid niet in vraag gesteld. Zij krijgt gewoon een nieuw kleedje: dat van de verabsolutering van de geest, de ziel, de rede, het weten, ... In het zeker weten zit de oplossing van alle problemen. Wie zeker weet, komt los van de leefwereldlijke realiteit. Het is een zelfbeveiligde zelfgenoegzaamheid. Socrates kwam echter niet uit de lucht vallen. Men voelt hem aankomen in de tragedies van Aeschulos en Sophocles. Plato en Aristoteles zullen het theoretisch ideaal verder uitwerken. Na hen zullen stoïcijnen en epicuristen het vaandel overnemen. Deze samenvatting doet het werk van Coolsaet natuurlijk te kort. Het is echter onmogelijk al zijn stappen, soms zijn het kleine omzwervingen en zelfs omwegen, te volgen. Zo komt hij voorbij Heidegger en Foucault. Maar

het moet voldoende zijn om de eetlust op te wekken. Eigenlijk is zijn stelling verschrikkelijk: sinds de oude Grieken al is de westerse cultuur ziek. Zij is het slachtoffer van een perversie, een dulle rivaliteit. Dat is een stelling over de actualiteit! Wij zijn ziekelijk zelfgenoegzaam. Maar eigenlijk is dat slechts een masker: we zijn kleine, bange wezels, op de vlucht voor onze beperktheid en vooral voor onze sterfelijkheid. De Grieken houden ons dat als een spiegel voor. Maar Coolsaet laat zich uiteindelijk

toch iets te ver meeslepen. Bij Sophocles ontdekt hij het zelfgenoegzame heldendom. Het is een tragische held, "een held die, niet gesteund door de goden en staande tegenover de menselijke tegenstellingen, een beslissing neemt die ontspringt aan het diepste van zijn individuele natuur, zijn fusis, en dan, blindelings, woest, heroïsch, deze beslissing handhaaft, zelfs tot op het punt van de zelfvernietiging". Het gaat er mij niet om dat een dergelijke held verstrikt zou kunnen zijn in auktaria. Het gaat er mij om dat Coolsaet de weigering tot compromissen

hoe dan ook lijkt te veroordelen. Hij kan zich niet voorstellen dat beslissen tegen het compromis in, ook eens een gezonde houding zou kunnen zijn. De gewone mens doet het natuurlijk niet. Maar hij legt zich dan ook neer bij zijn situatie, hij aanvaardt alle beperkingen. Ik pleit daartegenover niet voor het blinde heldendom, maar vrees dat zonder enig heldendom de Griekse wortels van onze westerse cultuur nooit weggekapt zullen worden.

Luc Vanneste